

УДК 130.2
DOI: 10.26565/2306-6687-2020-61-09

Пилипенко Світлана Григорівна

кандидат філософських наук, доцент, докторант
кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського
спілкування» та соціально-гуманітарних
дисциплін Харківського національного
технічного університету сільського господарства
імені Петра Василенка, м. Харків,
вул. Алчевських, 44, 61002
E-mail: pilipenkosvetl@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5949-0134>

ЛЮДИНА В ЕПОХУ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗСУВІВ: У ПОШУКАХ ОПЕРТЯ

Сучасні технології виступають обов'язковою складовою усього простору життя/буття людини, що набуває нової конфігурації на початку XXI століття. Ця ситуація *актуалізує* онто-антропологічний вимір технологічних зсувів теперішнього, що трансформують життєтворчість та життєдіяльність людини. Завдання дослідження полягає у визначенні конфігурації сучасних технологій. Останні продукують парадокс тотального технологічного буття, де виникає небезпека «розтілеснення» людини та «розлюднення» особистості. Ця ситуація підкреслює амбівалентність взаємозв'язку «людина – технологія»: людина не лише активно створює й використовує технологічні вироби, останні безпосередньо впливають на формування її особистості. Технології трансформують світоглядні дискурси, стверджують новий етап розвитку людства, що вимагає переосмислення засадничих констант існування/збереження людини. Зазначається, що сучасні технології є новим посередником між людиною і природою, які змінюють не лише природний світ, але й «посягають» на природу людини. Виникає небезпека трансформації людини в елемент техніки/технології.

У дослідженні підкреслюється, що за доби пришвидшеної технологізації соціально-гуманітарний дискурс зосереджується на можливостях нової доповненої та заміщеної реальності. Підкреслюється, що вплив технології на природу і людину має всеохопний характер. У цьому контексті нового звучання набуває проблема «Бути людиною» (Мирослав Попович).

У статті доводиться необхідність пошуку опертя у світі, що перебуває під владою технологічних інновацій. Ця ситуація актуалізує етичний імператив «буттям треба опікуватися» (Ганс Йонас), що вимагає переосмислення співвідношення «людина – технологія – природа» в координатах «ти повинен/ти не повинен». Останні віддзеркалюють як технологічний розвиток, так й екологічну кризу початку XXI століття. Підкреслюється, що онто-антропологічний вимір технологічної реальності надає нові можливості для дослідження взаємозв'язку «людина – Земля», де остання є матрицею життя/буття людства.

Ключові слова: людина, постлюдина, технології, етичний імператив, Земля.

Пилипенко Светлана Григорьевна

кандидат философских наук, доцент, докторант
кафедры ЮНЕСКО «Философия человеческого
общения» и социально-гуманитарных дисциплин
Харьковского национального технического
университета сельского хозяйства
имени Петра Василенка
ул. Алчевских, 44, 61002
E-mail: pilipenkosvetl@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5949-0134>

**ЧЕЛОВЕК В ЭПОХУ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ СДВИГОВ:
В ПОИСКАХ ОПОРЫ**

Современные технологии выступают обязательной составляющей всего пространства жизни/бытия человека, что обретает новую конфигурацию в начале XXI века. Эта ситуация *актуализирует* онто-антропологическое измерение технологических сдвигов настоящего, которые трансформируют житнетворчество и жизнедеятельность человека. Задание исследования заключается в определении конфигурации современных технологий. Последние продуцируют парадокс тотального технологического бытия, в котором возникает опасность утраты телесности человека и «расчеловечивания» личности. Эта ситуация подчеркивает амбивалентность взаимосвязи «человек – технология»: человек не только активно создает и использует технологические произведения, последние непосредственно влияют на формирование личности. Технологии трансформируют мировоззренческие дискурсы, утверждают новый этап развития человечества, что требует переосмысления основополагающих констант существования/сохранения человека. Утверждается, что современные технологии являются новым посредником между человеком и природой, они меняют не только мир природы, но и «посягают» на природу человека. Возникает опасность трансформации человека в элемент техники/технологии.

В исследовании подчеркивается: в эпоху ускоренной технологизации, социально-гуманитарный дискурс сосредотачивается на возможностях новой дополненной и замещенной реальности. Обосновывается положение о том, что влияние технологии на человека сегодня имеет всеобщий характер. В этом контексте новое звучание обретает проблема «Быть человеком» (Мирослав Попович).

В статье доказывается необходимость поиска опоры в мире, который пребывает во власти технологических инноваций. Эта ситуация актуализирует этический императив «о бытии нужно заботиться» (Ганс Йонас) и акцентирует необходимость переосмысления соотношения «человек – технология – природа» в координатах «ты должен/ты не должен». Последние отображают как технологическое развитие, так и экологический кризис начала XXI века. Подчеркивается, что онто-антропологическое измерение технологической реальности дает новые возможности для исследования взаимосвязи «человек – Земля», в которой последняя является матрицей жизни/бытия человечества.

Ключевые слова: человек, постчеловек, технологии, этический императив, Земля.

Pylypenko Svitlana G.

PhD in Philosophy, Associate Professor, Doctoral
Student of the Department of UNESCO
«Philosophy of Human Communication»,
Social and Humanities Sciences Kharkiv
Petro Vasylenko National Technical
University of Agriculture,
44 str. Alchevskikh, Kharkiv, Ukraine, 61022
E-mail: pilipenkosvetl@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5949-0134>

MAN IN THE EPOCH OF TECHNOLOGICAL SHIFTS: IN SEARCHING FOR SUPPORT

Modern technologies are an indispensable component of the entire space of a person's life/being, acquiring a new configuration at the beginning of the 21st century. This situation has *actualized* the ontological anthropological dimension of the technological shifts of the present, transforming human life and vital activity. The objective of the study is to determine the configuration of modern technology, which produces the paradox of total technological being with a danger of "loosing human physicality" and loss of human personality. This situation emphasizes the ambivalence of the relationship "man – technology": a person actively creates and uses technological products, but at the same time the latter directly affect the formation of his personality. Technologies transform worldview discourses, affirming a new stage in the development of mankind that requires a rethinking of the basic constants of human existence/preservation. It is noted that modern technology is a new intermediary between man and nature; they change not only the natural world, but also "encroach" on human nature that holds danger of transforming a person into an element of engineering/technology.

It is also emphasized that in the era of accelerated technologicalization, research discourse focuses on the possibilities of a new augmented and substituted reality. At the same time, a person physically still exists on the platform provided by the Earth, which provokes new problems between them. The impact of technology on nature and man is comprehensive. In this context, the problem of "Being a human being" (Miroslav Popovich) acquires a new sound.

The article insists on urgent necessity to find support in a world that is under the control of technological innovation. In this context, the ethical imperative of Hans Jonas "one must be involved in existence" takes on a new meaning. This situation requires a rethinking of the relationship "man – technology – nature" in the coordinates "you should/should not", which reflects both technological development and the environmental crisis of the beginning of the 21st century. It is emphasized that the ontological anthropological dimension of technological reality provides new opportunities for exploring the relationship "man – Earth", where the latter is the matrix of human life/being.

Keywords: man, posthuman, technology, ethical imperative, Earth.

Сучасні технології виступають феноменом, що охоплює/захоплює усі царини життєдіяльності людини та актуалізує проблему відповідального ставлення людини до власного буття та буття природи/Землі. Відтепер мова не йде виключно про технологічну сферу; технології утворюють нову «оболонку» Землі, що уособлює четверту промислову революцію та виступає своєрідною модифікацією ноосферної концепції Володимира Вернадського. Зауважимо, концепт «четверта промислова революція» використовується Клаусом Швабом, засновником Усесвітнього економічного форуму в Давосі, для позначення тих стрімких змін, які вже не вдається репрезентувати на підставі концепцій «Третьої хвилі» (Елвін Тоффлер) та «Великого розриву» (Френсіса Фукуяма). У зв'язку з цим виникає потреба нової оптики досліджень, здатної не лише «ухопити» сенс процесів теперішнього, але й проникнути в глибини

цих трансформаційних змін, які стосуються усього простору життєтворчості людини – суспільства – цивілізації, де технології постають мегатрендами [Шваб, 2019, с. 9]. Мова йде про технологічну матрицю сучасності, яка суттєво відрізняється від попередніх, по-перше, геометричним характером розповсюдження: технології уподібнюються «павутинню» – вони оплутують сучасний світ, перетворюють його на техносвіт, тим самим провокуючи нові проблеми та ризики. По-друге, технології нерозривно пов'язані з цифровими технологіями, що створюють нові парадигми взаємодії як соціальної системи, так і соціальних спільнот/соціальних акторів: «Йдеться не лише про те, “що” і “як” ми робимо, але й те, “ким” ми є» [Шваб, 2019, с. 9]. По-третє, ці трансформації не можна відмежовувати в координатах «локальне – глобальне» чи «національне – наднаціональне», вони стосуються людства в цілому. Поступ сучасної технології, зазначає Ганс Йонас, це величезний крок, що знаменує технологічну експансію в структури життя [Йонас, 2001, с. 55].

Метою статті є онто-антропологічний вимір технологічного простору теперішнього. Для реалізації означеної мети необхідно вирішити наступні завдання: по-перше, визначити конфігурацію інноваційних технологій у просторі плинної сучасності. По-друге, розглянути засадничі питання подальшого існування/буттєвості людини в світі, що трансформується на підставі технологій, бо цей процес незворотний.

Революція технологій суттєво змінила конфігурацію сучасного суспільства, про що свідчить відсутність єдиного сталого концепту. Сучасні дослідники стверджують добу інформаційного суспільства/постіндустріального (Деніел Белл), програмованого суспільства (Ален Турен), суспільства ризику (Ульрік Бек), технологічного суспільства (Жак Еллюль) тощо. Ідеться про новий етап технологізації життя/буття людини кінця ХХ – початку ХХІ століття, що актуалізує проблему існування людини та збереження природи людини як культурно-антропологічної проблеми сучасного суспільства (Євген Андрос, Ганс Йонас, Сергій Кримський, Мераб Мамардашвілі, Мирослав Попович, Віталій Табачковський, Клаус Шваб та інші). На думку дослідників, суспільство перебуває в «стані екологічного шоку» і вимагає переосмислення життєдайних орієнтацій та моральних цінностей (Тетяна Гардашук, Микола Кисельов, Юрій Мелков, Анатолій Толстоухов, Сергій Ягодзінський та інші)

Зауважимо, наприкінці ХХ століття теоретик постнекласичної парадигми В'ячеслав Стьопін [Стьопін, 2000] наголосив на об'єднанні неживої природи, органічного світу та соціального життя як єдиної матриці, завдяки чому відбувається актуалізація інновацій, котрі потенційно містять технології теперішнього. Виникає нова соціальна реальність з новими соціокодами, що супроводжується зміною звичної конфігурації взаємодії «людина – суспільство – природа». Як зазначає Юрій Мелков, «однією з ключових особливостей постнекласичного підходу опиняється нерозривність буття й цінності, буття й пізнання» [Мелков, 2014, с. 15]. Відбувається закріплення статусу людиновимірності складних систем, де людина «мислиться» в контексті таких парадигм, як-от «людство – природа», «страх – бажання» «природний світ – технологічний світ», «виживання – катастрофа», «могутність людини – негативні наслідки» тощо. Натомість концептуалізація цієї проблеми для Клауса Шваба виступає фігурацією, що поєднує фізичну, цифрову та біологічну царини й визначає основні критерії теперішнього [Шваб, 2019, с. 13]. Ідеться про втілення ідеї людиноцентричності інноваційних технологій, що змінює модус розгортання людської буттєвості. Використання онто-антропологічної оптики у контексті технологічного теперішнього дозволяє не лише окреслити нову матрицю «техніка – людина», але й визначити «зсув» буття людини в технологічне буття, що вимагає пошуку опертя в «новому прекрасному світі».

Мова йде про новий етап розвитку людства, що позначається дослідниками як постсучасність, що провокує створення нового проекту «постлюдини»; взаємодії «людина – технологія» утворюють нову платформу, актуалізуючи оновлення онтології та антропології. Так, на думку Євгена Андроса, технологічні зсуви репрезентують технократизм, який не переймається експертизою подальшої долі людини, адже остання постає «машиноподібним елементом системи». Ідеться про виключення антропо-соціо-культурного виміру. Проте екологічний вимір теж залишається поза увагою сцієнтистсько

орієнтованих проєктів. Ця ситуація порушує питання подальшого життя/буття людини, бо остання вже не сприймається як «мікрокосм, сповнений розмаїття, різновимірності, неповторності своєї внутрішньої природи, внаслідок чого відбувається омасовлення, стереотипізація усіх складових суспільної життєдіяльності та індивідуального людського буття» [Андрос, 2010, с. 7].

Техніка – штучне утворення і водночас – це відтворення людини, що втілює парадокс їхньої взаємодії. Людина як Номо Faber (Ганс Йонас) спрямовує свою майстерність на саму себе, тим самим визначає техніку своїм покликанням, намагаючись «не помічати» тотальності технічного фундаменталізму, який продукує нове буття – технологічне буття – буття як «технологічний рай». Технологічне докільля постійно розширює свої межі й трансформує ті «особливі сили», які їх викликали, породжуючи тенденції прогресу й катастроф, утопії та загрози існуванню. Ганс Йонас підкреслює, що нові об'єкти діяльності, якісна природа наших дій обумовлює цілковито новий вимір етичних критеріїв, які не були передбачені положеннями та канонами традиційної етики [Йонас, 2001, с. 12].

Зосередившись на технологічному бутті й визначивши технологію невід'ємною частиною свого життя, людина опиняється в полоні нових наративів (віртуальність, доповнена реальність, заміщена реальність тощо). Останні змінюють світоглядні дискурси, стверджують новий етап розвитку цивілізації, що вимагає переосмислення засадничих констант існування/збереження людини. Так, Хейлз Кетрін за допомогою концепту «постгуманістичний суб'єкт/постлюдина» підкреслює, що сучасність відзначається ідеєю трансформації природи людини, бо «інформаційна модель» людини є більш привабливою, ніж її матеріальне втілення; тому, наголошує авторка, «на втілення в біологічному субстраті дивляться швидше як на випадок історії, аніж як на неминучість» [Хейлз, 2013, с. 22]. Інакше кажучи, під знаком питання опиняється й сама людина, що окреслює нові проблеми й ризики. У цьому контексті провокативне питання Ніцше: «Що таке мавпа стосовно людини? Посміховисько або нестерпний сором» віддзеркалює як парадоксальність сучасної буттєвості, так і парадоксальність парадигми «людина – постлюдина».

Революційні нововведення (від біотехнологій до штучного інтелекту) змінюють зміст вислову «бути людиною». Як зазначає Клаус Шваб, посилаючись на працю Н. Блока «На межі етики»: «У найближчому майбутньому ми можемо стати свідками появи «спроєктованих дітей», а також цілої низки інших випадків редагування характеристик людини – від викорінення генетичних хвороб до нарощування пізнавальних здібностей» [Шваб, 2019, с. 87]. Постає питання: «Ким є людина на “світанку” постлюдства?». Ця ситуація окреслює нові онто-антропологічні проблеми: «Як за доби технологічних революцій людина здатна «відшукати» власну ідентичність?». Так, на думку Кетрін Хейлз, основою людської ідентичності є свідомість, однак це вже інша свідомість, що відтворює інформаційну реальність і зосереджується на інформаційній тягlostі суб'єкта. Тепер технології беруть на себе функції соціокультурних феноменів, визначають реалії культурологічного, антропологічного й філософського порядку, впливають на об'єктивну реальність соціальної спільноти. Інакше кажучи, виникають нові соціокультурні практики, що визначають звичні комунікативні дії та трансформують «проект людини», приділяючи увагу текстуалізації та візуалізації. Ця ситуація породжує феномени «інформаційної свідомості» та «мережевого мислення».

Поява принципово нової форми взаємодії – інтерактивного досвіду – виступає головною технокультурною інновацією, що відтісняє комунікативні дії, що забезпечували єдність соціальних спільнот. Людина отримує максимальну візуалізацію нових обривів свободи: вона вже не є пасивним спостерігачем за світом, вона постає своєрідним «навігатором», завданням якого є пошук і проєктування нової інформації в умовах її постійного міксування. Постає проблема збереження соціальних взаємозв'язків, які протягом історії людства відповідали за процеси соціалізації та ідентифікації індивідів шляхом створення комунікативних мереж. Клаус Шваб артикулює проблему трансформації етичних питань, бо наразі «44 % людей віком до 20 років ніколи не виходять із мережі Інтернет – навіть коли займаються спортом чи обідають у родинному колі» [Шваб, 2019, с. 88]. Постає проблема «бути почутим» та «бути зрозумілим» поза мережею, проблема соліпсизму отримує новий модус – здатність до співпереживання,

У цьому контексті постає питання й сутності людини, що репрезентується максимою «Бути людиною» й має глибинне значення в ситуації втрати традиційних скрепів, за які здавна «відповідали» процеси ініціалізації та соціалізації, втілені світоглядними дискурсами; в ситуації виникнення «людино-машинного комплексу» людина втрачає духовну «укоріненість». І зворотно, людина постає абсолютно відкритою/прозорою інформаційній сучасності, втрачає інтимність власного існування. Як зазначає Євген Андрос: «Серед онтологічних характеристик, що визначають сутність людини, називали ... страх, комунікацію свободу й відповідальність, мову, свято, сукупність суспільних стосунків тощо. Стосовно усіх цих визначень слід зазначити, що кожне з них дійсно віддзеркалює ту чи іншу грань людського буття і людина в різних відношеннях є і тим, і тим і т.д. Водночас вона є ні тим, ні тим, ні тим і т.д. – у субстанційному значенні» [Андрос, 2010, с. 16].

Видається, що технологічна сучасність заміщує вказану невизначеність – постає нова людина, що відповідає проекту технологічності, у зв'язку з чим виникає питання: «Чи зберігається за людиною талант життя/буття?», «Чи здатна людина відчувати сором, ненависть, любов, ніжність у світі поза віртуальної/доповненої/заміщеної реальності?». Відтепер максима: «Мати чи бути» набуває нової конфігурації, де «бути» не мислиться поза інформаційної/технологічної реальності. «Технологічним фаталізмом» природи (Ганс Йонас) заміщується «технологічним фаталізмом» самої людини.

Особливої уваги потребує принцип «онтологічної відповідальності за ідею людини», артикульований Гансом Йонасом: «Людина є творцем свого життя як життя людського...» [Йонас, 2001, с. 14]. Як наголошує філософ, «цей імператив, зобов'язує нас бути відповідальним ... за ідею людини, яка вимагає присутності її втілень у світі. <...> Тільки ідея людини, оскільки вона говорить нам, чому люди повинні існувати, тим самим говорить нам також, як вони повинні існувати» [Йонас, 2001, с. 73]. Значення філософії при збереженні цієї ідеї важко переоцінити.

Постає питання: «Чому людина, котра здатна втілити найяскравіші бажання за допомогою інноваційних технологій, потребує турботи?». У цьому зв'язку треба підкреслити нові онтологічні негарзди, пов'язані з новою технологічною реальністю: «Онтологічна нерівність розділить людей на переможців (вони адаптуються до революції) та переможених (тих, хто опирається змінам). Переможці зможуть навіть отримати вигоду від певної форми удосконалення людини, породженої окремими сегментами четвертої промислової революції (на кшталт генної інженерії). Переможені будуть цього позбавлені. Це загрожує небаченими досі конфліктами з іншими зіткненнями. Неминуче напруження розмежує також тих, хто зріс у цифровому світі, і тих, хто мусить до нього пристосуватися. Отже, технічна революція стане джерелом багатьох етичних проблем» [Шваб, 2019, с. 86].

Постає проблеми «антропологічної кризи» людини: так, метафора «екран як антропологічний протез» [Ямпольський, 2012] отримала нове «життя» в технологічному сьогодні, тим самим окресливши проблему збереження сенсожиттєвих засад існування людини. На відміну від «інформаційної людини», «протезами» котрої є засоби комунікації, а сама вона налаштована на адекватне сприйняття інформації та ефективне її використання, для «технологічної людини» [Warwick, 2016] таким «протезом» стає її тіло. Як зауважує Хейлз Кетрін, тіло людини – це лише «первісний протез», тому «концепція постлюдини конфігурує людську істоту так, аби вона могла цілковито поєднуватися та відтворюватися розумними машинами. У постлюдському немає істотних відмінностей або абсолютного розмежування між тілесним існуванням і комп'ютерним моделюванням, кібернетичним механізмом і біологічним організмом, телеологією роботів і людськими цілями» [Хейлз, 2019, с. 22].

Відбувається «зсув» у проблемній царині етики: особливого звучання набуває поняття «екології», що застосовується власне до людини, набуваючи модусу «духовна екологія». Остання спрямована на подолання антропоцентризму та врахування нових умов взаємодії «людина – техніка – природа/Земля». Так, концепт «духовна екологія» застосовується дослідниками для осмислення сучасного суспільства, що продукує культуру, яка «найімовірніше винна за сучасну кризу й більше не реагує на неї» [Thomas, 2016,

р. 146]; ідеться про культуру, що відрізняється технологічними, інформаційними, віртуальними маркерами.

Отже, історичний поступ теперішнього отримав технологічну конфігурацію. «Повернення до людини» в її ціннісному вимірі на початку ХХІ століття може слугувати умовою подолання «бездуховності», що резонує з екологічними проблемами сьогодення. Розширення духовного горизонту особистості стає можливим за умови «благоговіння/піклування/опікування» (Ганс Йонас), що пов'язано зі спільною відповідальністю за цілісну систему «людина–природа/Земля» і віддзеркалюється принципом, проголошеним ще на початку ХХ століття американським дослідником Ліберті Бейлі у праці «Свята Земля»: «Лише за умови турботи про Землю людина здатна турбуватися про співвітчизників» [Bailey, 1915]. Цей принцип резонує з роздумами Ганса Йонаса: «Відповідальність – це визнана обов'язком турбота про інше буття, яке внаслідок загрози своїй уразливості вимагає опікування» [Йонас, 2001, с. 330]. Інакше кажучи, людина не здатна «плекатися» людяність без відповідального ставлення до основи власного існування, якою є Земля. Нового звучання набуває проблема відповідального ставлення людини до природи/Землі, проте «турботи» й «відповідальності» вимагає й сучасна людина.

Як зазначав Еріх Фром, сутність людини не можливо зрозуміти без усвідомлення відчуття єднання із соціальним актором та природою, що посилюється в контексті екзистенційних дихотомій. Останні окреслюють граничні прояви життя/буття людини. Ідеться про подолання «провалля» між людиною та світом. Пошук цієї єдності, на думку мислителя, постає конструюванням власної буттєвості: «Людина повинна відповідати на це запитання кожен мить свого життя і не лише, чи навіть не стільки, думками чи словами, скільки тим, як вона живе і діє» [Фромм, 1995, с. 229–230]. У цьому зв'язку варто звернутися до поняття комунікативних дій, що «започаткували» патерн інтерсуб'єктивності (зустріч з Іншим/діалог) або множинності відносин у контексті соціальної реальності. Це стосується взаємозв'язку «людина – природа/Земля», що формують множинність моделей. Дослухаємося, до роздумів Євгена Андроса, котрий підкреслює «хімерність» феномену людини, котра «є принциповою новизною у природі» [Андрос, 2010, с. 11]. Ідеться про неможливість розведення буття людини та буття природи, не зважаючи на всі технологічні «перетворення».

Взаємодія людини і Землі є комунікаційним зв'язком, що конструє життя/буття людини, яке розгортається у просторі Землі й постає співбуттям, де поєднуються існування людини та Землі. Відповідальність є тією максимомою, що зобов'язує людину/суспільство/людство усвідомлювати наслідки як власних дій, так і творинь. Ідеться про подолання парадигми «панування над природою», небезпека якої активно артикулюється філософським дискурсом ХХ – початку ХХІ століття. Так, застосування концепту «антропоцен» [Steffen, 2008] свідчить про новий геологічний етап розвитку Землі, головним маркером якого є діяльність людини. Виникає наступна ситуація: теперішнє відкриває перед людиною безмежні можливості, пов'язані з «розчакловуванням світу», проте виникає парадокс двох альтернативних модусів: по-перше, людина відчуває себе могутнішою з кожною технологічною інновацією; людина відчуває себе все більш відчуженою у світі, який, здається, підвладний їй.

Для подолання цієї ситуації дослідниками пропонується проект «творчої особистості», котра повинна подолати хиби сучасної людини, головним недоліком якої, на їхню думку, є постійна гонитва за технологічними інноваціями, що супроводжується втратою когнітивного, прагматичного та експресивного модусів діяльності як єдиної системи координат, що «розташовувалася» навколо моральної складової [Кисельв, 2006, с. 8]. Ці роздуми дозволяють зробити висновок, що одним із шляхів порятунку людства є відшукання опертя для збереження буттєвості людини; інакше кажучи, для подолання «непередбачуваних конфігурацій відчуження» (Мирослав Попович) варто усвідомити нерозривність взаємозв'язку людини та природи/Землі, бо остання постає платформою розгортання життя/буття людини. Як зазначає Хейлз Кетрін: «І якщо нічним жахіттям, маренням моїм є культура, населена постлюдьми, які вбачають у своєму тілі радше модні аксесуари, а не основу буття, мрія моя – це таке постлюдство, яке сприймає можливості інформаційних технологій і не піддається при цьому спокусі фантазій про безмежну владу та безмежну вічність, яке визнає й славить скінченність як умову

людського буття та яке розуміє, що людське життя закорінене в дуже складному матеріальному світі, світі, від якого ми залежимо в нашому безперервному виживанні» [Хейлз, 2013, с. 26].

Отже, онто-антропологічний вимір технологічної реальності свідчить про необхідність осмислення проблеми трансформації сутності людини в умовах сучасності/постлюдства. Глибинне значення отримує питання: технології – це бажані обрії людської могутності чи початок заміщення людини? Ідеться про створення нового комплексу, де вже людина виступає «доповненням» техніки/технології. Ця ситуація вимагає переосмислення співвідношення «людина – технологія – природа» в координатах «ти повинен/ти не повинен», що віддзеркалюють як технологічний розвиток, так й екологічну кризу початку ХХІ століття. Технології початку ХХІ століття не лише виступають новим посередником між людиною і природою, але й «посягають» на сутність людини. Артикулюється проблема пошуку опертя у світі, що перебуває під владою технологічних інновацій; етичний імператив «буттям треба опікуватися» (Ганс Йонас) набуває нового звучання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Андрос Є. І. Грані людського буття: позитивні та негативні виміри антропокультурного. Бівалентність людського ества та проблема метафізичного зла. Київ: Наукова думка, 2010. С. 6–86.

Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / пер. з нім. А. Єрмоленко, В. Єрмоленко. Київ: Лібра, 2001. 400 с.

Кисельов М. М., Гардашук, Т. В., Зарубицький, К. Є., Деркач, В. Л. та Вишняк Є. Д. Екологічні виміри глобалізації. Київ: Парапан, 2006. 260 с.

Мелков Ю. А. Человекомерность постнеклассической наук. Киев: ПАРАПАН, 2014. 254 с.

Степин В. С. Теоретическое знание: структура, историческая эволюция. Москва: Прогресс-Традиция, 2000. 744 с.

Фромм Э. Человеческая ситуация / пер. с англ. Д. Леонтьева. Москва: Смысл, 1995. 239 с.

Хейлз К. Н. Як ми стали постлюдством: Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці / пер. з англ. Є. Т. Марічева. Київ: Ніка-Центр, 2013. 426 с.

Шваб К. Четверта промислова революція. Формуючи четверту промислову революцію. Харків: КСД, 2019. 416 с.

Ямпольский М. Экран как антропологический протез. 2012. [Электронный ресурс]. URL: http://royallib.com/read/yampolskiy_mihail/ekran_kak_antropologicheskij_protez.html#0

Bailey L. H. The Holy Earth New York: Charles Scribner's Sons, 1915. [Электронный ресурс]. URL:

Steffen W., Crutzen P., McNeill J. The Anthropocene: Are Humans Now Overwhelming the Great Forces of Nature. *Ambio*. 2008. №36. P. 614–621. https://www.pik-potsdam.de/news/public-events/archiv/alter-net/former-ss/2007/05-09.2007/steffen/literature/ambi-36-08-06_614_621.pdf

Thomas M. A. The Voices of Nature: Toward a Polyphonic Conception of Philosophy. *Telos*. 2016. Issue 177. P. 145–167. <https://doi.org/10.3817/1216177145>.

Warwick K. Homo Technologicus: Threat or Opportunity? *Philosophies*. 2016. No. 1. P. 199–208. <https://doi.org/10.3390/philosophies1030199>. URL: <https://www.mdpi.com/2409-9287/1/3/199>.

REFERENCES

- Andros, E. I. (2010) Faces of Human Existence: Positive and Negative Dimensions of Anthropocultural. In *Bivalence of Human Nature and the Problem of Metaphysical Evil* (pp. 6–86). Kyiv: Naukova dumka – Scientific thought. [In Ukrainian].
- Yonas, H. (2001). *The Principle of Responsibility. In Search of Ethics for Technological Civilization.* (A. Ermolenko & V. Ermolenko, Transl.). Kyiv: Libra. [in Ukrainian].
- Kyselov, M. M., Hardashchuk, T. V., Zarubyts'kyi, K. YE, Derkach, V. L. & Vyshnyak, Y. D. (2006). *Ecological Dimensions of Globalization.* Kyiv: Parapan. [In Ukrainian].
- Melkov, Y. A. (2014). *The Humanity of Post-non-classical Science.* Kiev: Parapan. [In Russian].
- Stepin, V. S. (2000). *Theoretical Knowledge: Structure, Historical Evolution.* Moscow: Progress-Traditsiya. [In Russian].
- Fromm, E. (1995) *The Human Situation.* (D. A. Leontiev, Trans.). Moscow: Smysl [In Russian].
- Kheylz, K. N. (2013). *How We Became Post-human: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature and Informatics.* (Y. T. Maricheva. Trans.). Kyiv: Nika-Tsentr. [In Ukrainian].
- Shvab, K. (2019). *The Fourth Industrial Revolution. Forming the Fourth Industrial Revolution.* Kharkiv: KSD. [In Ukrainian].
- Yampolskiy, M. (2012). *Screen as an Anthropological Prosthesis.* Retrieved from: http://royallib.com/read/yampolskiy_mihail/ekran_kak_antropologicheskii_protez.html#0. [In Russian].
- Bailey, L. H. (1915). *The Holy Earth.* New York: Charles Scribner's Sons. Retrieved from <https://biodiversitylibrary.org/page/28600529>.
- Steffen, W. Crutzen & P. McNeill, J. (2008). The Anthropocene: Are Humans Now Overwhelming the Great Forces of Nature. In *Ambio* (pp. 614–621). № 36. https://www.pik-potsdam.de/news/public-events/archiv/alter-net/former-ss/2007/05-09.2007/steffen/literature/ambi-36-08-06_614_621.pdf
- Thomas, M. A. (2016). The Voices of Nature: Toward a Polyphonic Conception of Philosophy. In *Telos*. Issue 177. <https://doi.org/10.3817/1216177145>.
- Warwick, K. (2016). Homo Technologicus: Threat or Opportunity? In *Philosophies* (pp.199–208). No. 1. <https://doi.org/10.3390/philosophies1030199>. URL: <https://www.mdpi.com/2409-9287/1/3/199>.